

URBANISTICKÁ VÝROČÍ

ČERVENEC – SRPEN 1999

Někdy, když se začínám probírat svými kartotékami a záznamy, abych z nich vybral jména a události s kulatými výročími, napadá mne, zda vůbec najdu pro daný časový úsek dvou měsíců dostatek zaznamenání hodných osob a událostí. Vždy znovu jsem potěšen důkazy toho, jak bohatým na významné osobnosti je náš obor.

Na počátku našeho století se v urbanismu významně uplatnil slavný nizozemský architekt **Hendrik Petrus Berlage** (21. 2. 1856 – 12.8.1934). Je znám především jako autor vynikajících staveb – např. amsterdamské burzy, a je považován za zakladatele moderní nizozemské architektury. Patřil k iniciátorům tzv. Amsterodamské školy, jejíž příslušníci se podíleli v počátcích moderní výstavby Amsterdamu. Pro toto město Berlage zpracoval v letech 1902 – 1917 urbanistické projekty známé pod názvem „Amstero-

dam – jih“. Právě tam realizoval své zajímavé projekty Michel de Klerk, též jeden z čelných představitelů Amsterodamské školy.

V roce 1908 byl autorem územního plánu Haagu a ještě v letech 1922 –1928 vedl zpracování plánu Utrechtu. Nikdy neztratil kontakt s avantgardním hnutím a v roce 1928 se ve švýcarském La Sarraz stal jedním ze zakladatelů skupiny CIAM. Spolu se svou manželkou navštívil také Prahu, kde 21.10.1924 přednášel o moderní nizozemské architektuře.

Další velkou osobností 1. poloviny našeho století byl francouzský architekt a přítel E. Zoly **Tony Garnier** (13. 8. 1869 – 19.1.1948). Studoval na Akademii umění v Paříži, kde získal tzv. římskou cenu. Ta mu umožnila studijní pobyt v Římě ve vile Medici v letech 1901–2 a dále dvouletou studijní cestu po

Řecku. Tam byl povinen vypracovat projekt obnovy antického města Tusculum, ale jeho zájem jej táhl jinam.

Věnoval se především projektu „Průmyslové město“, který byl tiskem vydán až v roce 1917 s volně vloženými reprodukcemi jeho 164 kreseb. Jeden exemplář této ojedinelé publikace existuje sice dosud v pražské Univerzitní knihovně, ale ty nejzákladnější grafické listy již z něj dávno zmizely.

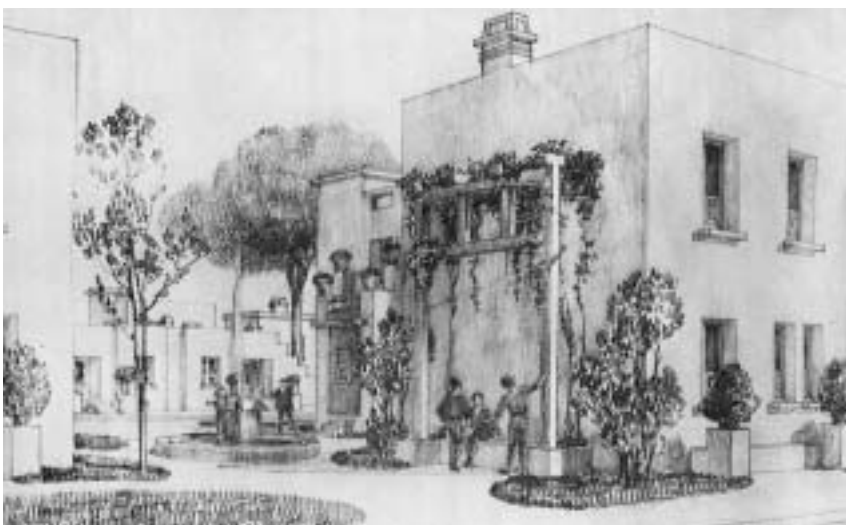
Od roku 1904 až do sklonku své aktivní dráhy byl Garnier hlavním architektem Lyonu, pro který vypracoval nejen celkový rozvojový plán, ale také několik významných staveb, které jsou nyní postupně renovovány. Patří mezi ně z let 1915–30 nemocnice, u níž uplatnil tehdy zcela nový pavilonový systém. Nedávno byla obnovena hala pro jatka, která dnes slouží jako polyfunkční sál pro 28 000

diváků. O svých projektech pro Lyon vydal v roce 1919 obsáhlou publikaci.

Mimo jiné byl rovněž autorem pavilonu Lyonu na světové výstavě dekorativních umění v roce 1925 v Paříži, kde se mimo jiné představil Le Corbusier s A. Ozenfantem pavilonem L'Esprit Nouveau a Konstantin Melnikov neméně avantgardním pavilonem SSSR. V době Garnierova působení v Lyonu u něj v roce 1907 pobýval Le Corbusier na počátku své dráhy architekta. Ten právě u něj našel inspiraci pro mnohé ze svých koncepcí 20. let, uplatněných Garnierem o dvě desetiletí dříve. Je to mimo jiné funkční členění města, segregace dopravy a pěších, pavilonové řešení škol a nemocnic, volné zastavovací soustavy, uplatnění zelených pásů, domy na sloupech, průběžná okna nebo rovné střechy se zahradami. Toto vše je vykresleno v projektu Průmyslového města, který měl i své utopické rysy. Tak např. všechny pozemky jsou vlastnictvím obce, ve městě nejsou vůbec kasárna a místo věznice v něm stojí kostel.

V Garnierově projektu průmyslového města lze současně s moderními myšlenkami zřetelně rozpoznat inspiraci antickými stavbami a zejména antickým urbanismem, s nimiž se mohl dobře seznámit jak v Itálii, tak i v Řecku. V projektu uplatněné atriové domy poznal v Pompejích a svůj obdiv k nim také přenesl do průmyslového města.

Stojí za zaznamenání, že jeho podrobně propracovaný návrh byl opět po celém století dalším projektem ideálního města. V tomto smyslu se stal pokračovatelem C. N. Ledoux, autora města Chaux z počátku 19. století.

Tony Garnier: Cité Industrielle (1901–4). Pohled na obytnou čtvrť: Žádný dopravní provoz, hodně vegetace a malé, nezdobené domy.

Nelze zapomínat ani na východní Evropu, z níž si připomeňme **Grigorije Dmitrijeviče Dubelíra** (20.8.1874 – 10.9.1942). Byl stejně jako mnoho zakladatelů urbanismu v 19. století dopravním inženýrem. Jeho diplomová práce z roku 1898 byla věnována projektu metro pro Moskvu. Po ukončení studia měl možnost se seznámit blíže se západním světem, což se také projevilo v jeho knize z roku 1910, nazvané „Plánování měst“. Byla to prvá v Rusku napsaná kniha o moderním urbanismu a při její četbě je zřejmé, že se během svého pobytu ve Velké Británii stal propagátorem zahradních měst, která se skutečně ještě před 1. světovou válkou a těsně po ní začala v této zemi projektovat a stavět. Dubelír se významně uplatnil

i za sovětské éry, kdy však vždy zastával věcné a odborně fundované pozice a nenechal se strhnout k utopickým fantaziím 20. let. Také v té době učil na vysokých školách a nesporně přispěl k jejich dobré úrovni. Ve 30. letech se uplatnil i jako vedoucí pracovník v Moskevském ústavu automobilové dopravy a svůj život skončil ve válečné evakuaci v daleké Sibiři.

S výstavbou nizozemského Hilversumu v 1. polovině našeho století je svým působením nerozlučně spojen **Willem Marinus Dudok** (6.7.1884 – 6.4.1935). Byl nejprve ženíjním důstojníkem, avšak v roce 1913 opustil armádu, aby zprvu pracoval u městské správy v Leydenu. Pak v letech 1915–1947 působil jako hlavní architekt Hilversumu. V roce 1918 zpracoval pro toto město územní plán a následně v něm projektoval a postavil obytné čtvrtě i jednotlivé veřejné budovy, jako je například radnice z let 1928–1930. Mezi jeho díla patří i nizozemský pavilon v pařížském Univerzitním městě z let 1927–28, stejně jako prvá budova obchodního domu Bijenkorf v Amsterdamu z let 1929–30. Působení W. M. Dudoka se výrazně v kladném smyslu zapsalo do výstavby Hilversumu a právem je považováno za doklad významu funkce hlavních architektů a důležitosti dodržování dlouhodobé koncepce plánování a výstavby města.

Jedním z nejznámějších příslušníků meziválečné evropské avantgardy byl **Mart Stam** (5.8.1899 – 15.2.1986). Pocházel z Nizozemí, ale účastnil se aktivně projektových prací v mnoha evropských zemích, zejména v Německu. Byl aktiv-

Johannes Andreas Brinkman, Leendert Cornelius van der Vlugt a Mart Stam: továrna Van Nelle v Rotterdamu (1926–1930)

ním členem známé skupiny OPBOUW a iniciátorem vydávání švýcarského architektonického časopisu ABC. Mimo jiné se účastnil projektování sídliště Weisenhof ve Stuttgartu, kde v roce 1927 jako jeho součást postavil tři objekty. Je též spoluautorem jedné z vil na pražské Babě z počátku 30. let. Z jeho urbanistického působení

Stejně jako se tentokrát sešla významná jména v mezinárodním měřítku, připadají na letošní léto i výročí tří významných postav našeho českého urbanismu. Nejstarší z nich je **Max Urban** (24.8.1882 – 17.7.1959). Byl to nejen autor pražské vilové čtvrti na Barrandově, obohacené o restauraci a kavárnu Terasy a navazující

let předložil projekt, který kromě jiného předpokládal řešení rozvoje Prahy a jejího dopravního systému v regionálním měřítku – což se mimochodem nepodařilo docílit dodnes. Protože tím vyvolal oprávněně značnou pozornost, pracoval pak dále na pražské problematice ve studijní kanceláři Elektrických podniků a tuto tematiku sledoval i ve 30. a 40. letech.

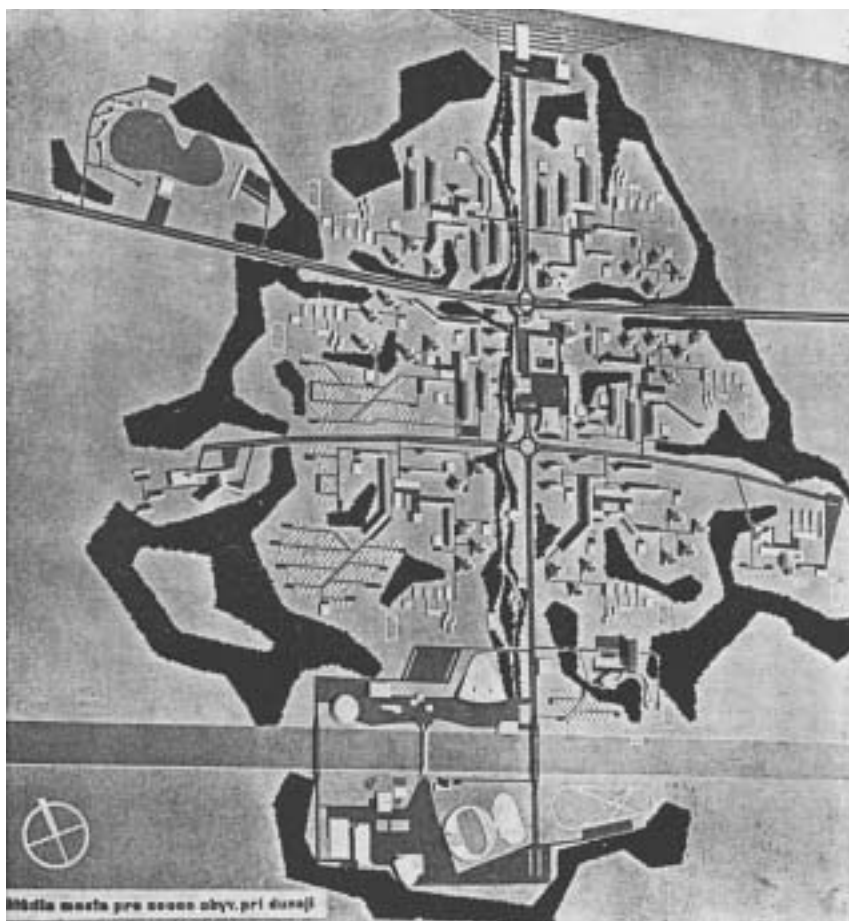
Mimořádný význam mělo jeho působení na Slovensku, kde po válce spolu s J. Svetlíkem a dalšími slovenskými kolegy pomáhal vytvářet katedru stavby měst na nově zakládané Fakultě architektury v Bratislavě. Byl široce vzdělán a měl rozsáhlé mezinárodní kontakty. Lze to rozpoznat jak z jeho nesčetných urbanistických projektů a studií, tak i z jeho spisů, doprovázených charakteristickými kresbami. Na sklonku života se opět vrátil především k Praze, kde byl zvolen předsedou Klubu za starou Prahu.

Devadesát let by se letos v srpnu dožil architekt **Jiří Voženílek** (14.8.1909 – 4.11.1986). Již jako student vytvořil spolu s Jiřím Štursou a Karlem Janů skupinu PAS. Ta vyvolala pozornost svými pozoruhodnými projekty, jako byl regionální rozvoj Prahy formou lineárního města v Polabí. Voženílek pracoval dlouho též v projekční skupině Baťových závodů ve Zlíně, kde kromě urbanistických projektů realizoval svůj projekt kolektivního obytného domu, nesoucího typické znaky zlínské architektury.

Po válce vstoupil do veřejného a politického života, kde se významně uplatnil při vytváření Stavoprojektu i v tehdejších institucích jako byl Státní výbor pro výstavbu. Nelze opomenout ani jeho působení jako ředitele Výzkumného ústavu výstavby a architektury, stejně jako v 60. letech jeho práci pedagogickou a od roku 1961 do roku 1969 skvěle zvládanou obtížnou funkci hlavního architekta Prahy.

Jeho jednoznačný názor na vpád sovětských vojsk způsobil, že byl zbaven všech funkcí, nesměl ani učit a další léta pak trávil jako řadový pracovník ve výzkumu a dále se zabýval pražskou problematikou. Jiří Voženílek nesporně patří mezi významné osobnosti našeho poválečného vývoje a zejména jeho tvorba v meziválečné době, zásluhy o rozvoj výzkumné činnosti v oboru architektury a urbanismu. Budoucnost snad docení i jeho působení jako hlavního architekta Prahy v 60. letech.

Jiří Hruža

Emanuel Hruška a kolektiv: Studie města na jižním Slovensku (1959)

bení je nejznámější jeho spoluúčast na projektu L.Lisického „Žehličky mraků“ pro Moskvu.

Za jednoho z největších krajinářských a zahradních architektů 20. století je právem považován brazilský výtvarník a architekt **Roberto Burle Marx** (4.8.1909 – 4.6.1994). Studoval soukromě malířství v Berlíně a zároveň v letech 1928 – 29 pracoval v tamní botanické zahradě. Po návratu do Brazílie vystudoval architekturu v Rio de Janeiru a pak celý život řešil velké projekty parků, zahrad, parkových náměstí a botanických zahrad v největších brazilských městech. V jeho dílech se projevuje mimořádný výtvarný talent, hluboké přírodovědecké znalosti a zároveň inspirace bohatstvím jihoamerické květeny.

na filmové ateliéry, což byla také jeho díla. Nejvíce ocenění si zaslouží jeho Ideální plán Velké Prahy, který byl právě před 80 lety vystaven v nově dokončeném paláci Lucerna. Max Urban zůstal pražskému urbanismu věrný po celý život a ještě po 2. světové válce pracoval v urbanistické kanceláři města Prahy. Zanechal též po sobě rozsáhlé písemné dílo, věnované vývoji plánování Prahy a významným pražským architektům.

Již deset let uplynulo od smrti českého architekta a urbanisty **Emanuela Hrušky** (31.1.1906 – 16.8.1989). Během 1. republiky se věnoval nejen architektuře a projektování jednotlivých budov, ale také urbanismu. Ve velké dopravní soutěži na pražskou dopravní koncepci počátkem 30.